

Byzantina Symmeikta

Vol 24, No 1 (2014)

BYZANTINA SYMMEIKTA 24

Βιβλιοκρισία: Η. ΤΑΞΙΔΗΣ, Μάξιμος Πλανούδης.
 Συμβολή στη μελέτη του corpus των επιστολών
 του [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέτες 58], Κέντρο
 Βυζαντινών Ερευνών, Θεσσαλονίκη 2012. ISBN
 978-960-7856-47-0

Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.1166](https://doi.org/10.12681/byzsym.1166)

Copyright © 2014, Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Σ. (2014). Βιβλιοκρισία: Η. ΤΑΞΙΔΗΣ, Μάξιμος Πλανούδης. Συμβολή στη μελέτη του corpus των επιστολών του [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέτες 58], Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Θεσσαλονίκη 2012. ISBN 978-960-7856-47-0. *Byzantina Symmeikta*, 24(1), 337–339. <https://doi.org/10.12681/byzsym.1166>

Η. ΤΑΞΙΔΗΣ, *Μάξιμος Πλανούδης. Συμβολή στη μελέτη του corpus των επιστολών του* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέτες 58], Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 332, ISBN 978-960-7856-47-0

Έχει τονισθεί πολλές φορές ότι τὰ ἐπιστολογραφικὰ κείμενα, ὡς «τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἑνὸς διαλόγου» κατὰ τοὺς ἀρχαίους θεωρητικούς¹, διαλόγου ἡμιτελοῦς, καθὼς ἀπουσιάζει ἢ ἀπάντηση τοῦ ἀποδέκτη, παρουσιάζουν σημαντικὲς δυσκολίες κατανόησης καὶ ἐρμηνείας γιὰ τὸν μελετητὴ, καθὼς δὲν εἶναι πάντα εὐκόλως ἐννοούμενα τὰ συμφραζόμενά τους. Εἶναι ἰδιαίτερος εὐπρόσδεκτη λοιπὸν ἡ παρουσιαζόμενη μονογραφία γιὰ τὶς 122 ἐπιστολὲς τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, προσιτὲς ὡς γνωστὸν στὴν ἄριστη ἔκδοση τους ἀπὸ τὸν P. L. Leone², ἡ ὁποία ἔκδοση ὅμως περιλαμβάνει ὑποτυπώδη σχολιασμό, τελείως ἀνεπαρκῆ τόσο γιὰ τὴν ἔνταξη τοῦ συγκεκριμένου ἐπιστολογραφικοῦ corpus στὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ καὶ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν μελέτη του ὡς λογοτεχνικοῦ κειμένου.

Στὸ διπλὸ αὐτὸ αἰτούμενο ἀνταποκρίνεται πολὺ καλὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ (ἐπεξεργασμένη καὶ ἀναθεωρημένη μορφή τῆς διατριβῆς τοῦ συγγραφέα), μὲ τὴν διάρθρωσή του σὲ δύο τμήματα: τὸ πρῶτο μέρος (σσ. 15-146) εἶναι ἀφιερωμένο στὸν βίο καὶ στὸ ἐπιστολογραφικὸ ἔργο τοῦ μεγάλου λογίου καὶ τὸ δεύτερο ἐξετάζει λεπτομερῶς τὴν γλῶσσα καὶ τὴν ρητορικὴ τῶν ἐπιστολῶν (σσ. 149-329).

Τὸ πρῶτο μέρος ἀντιστοίχως ὑποδιαιρεῖται σὲ 4 ἐνότητες: 1). ὁ βίος (σσ. 17-29), ὅπου συντίθενται τὰ βιογραφικὰ τοῦ Πλανούδη, μὲ βάση στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο του καὶ ἀξιοποίηση τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. 2). Τὸ ἐπιστολογραφικὸ ἔργο (σσ. 31-40), μὲ δύο ὑποενότητες: α) ἡ παράδοση τοῦ ἔργου: χειρόγραφα καὶ

1. Βλ. Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ, *Μελέτες καὶ ἄρθρα. Τὰ γερμανόγλωσσα δημοσιεύματα, τ. Α΄. Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Σωκράτη καὶ τῶν Σωκρατικῶν. Ἀρχαία ἐπιστολογραφία*. Μετάφραση-ἐπιμέλεια Δ. Ι. ΙΑΚΩΒ - Α. ΡΕΓΚΑΚΟΣ, Ἀθήνα 2001, 186.

2. P. L. LEONE, *Maximi monachi Planudis Epistulae* [Classical and Byzantine Monographs 18], Amsterdam 1991.

ἐκδόσεις³, καὶ β) ἡ ἐπιστολογραφικὴ συλλογὴ, μὲ γενικὲς διαπιστώσεις γιὰ τὴν σύνθεση τοῦ corpus καὶ τὴν χρονολόγηση τῶν ἐπιστολῶν. Ἀκολουθεῖ στὴν τρίτη ἐνότητα (σσ. 41-133), λεπτομερὴς ἀνάλυση τῶν ἐπιστολῶν καὶ συσχετισμοὶ μεταξύ τους, μὲ βάση τοὺς ἀποδέκτες, καθὼς καὶ ἐκτενὴς συζήτηση γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολόγησής τους, μὲ πλήρη ἀξιοποίηση τῆς παράλληλης βιβλιογραφίας. Στὴν τέταρτη τέλος ἐνότητα, μὲ γενικὴ ἐπικεφαλίδα «Προσωπογραφικὰ δεδομένα» (σσ. 135-146) παρουσιάζονται: α) ἡ ἀναλογία κληρικῶν –κοσμικῶν/ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, β) οἱ συγγενικὲς –πνευματικὲς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἐπιστολογράφου καὶ τῶν ἀποδεκτῶν, γ) οἱ συγγενικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀποδεκτῶν, δ) οἱ συγγενικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀποδεκτῶν καὶ μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ε) ἡ ἀλληλογραφία τῶν ἀποδεκτῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, στ) ἡ διακίνηση βιβλίων-κωδίκων καὶ ἔργων τοῦ Μαξίμου Πλανούδη μέσω τῶν ἐπιστολῶν καὶ ζ) Ὁ Μάξιμος Πλανούδης καὶ ὁ κύκλος τῶν μαθητῶν του στὸ ἐπιστολογραφικὸ corpus.

Δύο μόνο μικρὲς προσθήκες στὸ τμήμα αὐτὸ: στίς σσ. 53-54, γιὰ λόγους «ἱστορικοῦς» θὰ ἄξιζε νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἡ μελέτη τοῦ Σπ. Λάμπρου, Ἐπιστολὴ Μαξίμου τοῦ Πλανούδη περὶ μεμβρανῶν, *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 2(1885), 62-64 [ἕνα ἔτος δηλαδὴ πρὶν κυκλοφορήσει ἡ (πρῶτη) ἐκδοσις τῶν ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν Μ. Treu⁴], ὅπου ἐπισημαίνονται καὶ παρουσιάζονται οἱ πληροφορίες περὶ μεμβρανῶν στὴν ἐπιστολὴ 100 (μὲ βάση τὸ χειρόγραφο Ἰβήρων 184), πρὸς τὸν Μελχισεδὲκ Ἀκροπολίτη.

Ἐπίσης στίς σσ. 68-69 (καὶ 145) ὅπου περὶ μοναχοῦ Γρηγορίου, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχει ἀναφορὰ στὰ γραφόμενα τοῦ Στ. Κουρούση⁵, ὁ ὁποῖος ἐπαναφέρει στὸ προσκίνητο παλαιότερη ὑπόθεση τοῦ Γ. Φατούρου⁶ καὶ πιθανολογεῖ ὅτι «ὁ Γρηγόριος μοναχὸς τοῦ Γαβρᾶ καὶ εἶτα Γρηγόριος ἀρχιερεὺς Ἀχρίδος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον Γρηγόριον τὸν μαθητὴν τοῦ Πλανούδη».

Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ὑποδιαιρεῖται σὲ ἑπτὰ ἐνότητες. Κεντρικὴ θέση ἐδῶ ἔχει ἡ ἐκτενέστατη τέταρτη ἐνότητα (σσ. 171-259), στὴν ὁποία ἐξετάζεται ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιστολῶν⁷ προηγουῖνται τρεῖς μικρότερες ἐνότητες

3. Βλ. καὶ τὸ παράρτημα (σσ. 315-318), μὲ ἀναλυτικὸ πῖνακα τῶν χειρογράφων ποὺ παραδίδουν κάθε ἐπιστολή.

4. M. TREU, *Maximi monachi Planudis Epistulae*, Breslau 1886 καὶ δευτέρη ἐκδοσις 1890.

5. Σ. Ι. ΚΟΥΡΟΥΗΣ, Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας (1γ'-ιδ' αἰ.) ἐπιστολαὶ μετὰ τινῶν βιογραφικῶν ἐξακριβώσεων, *ΕΕΒΣ* 45 (1981), 516-558, ἰδίως 555-558.

6. G. FATOUROS, *Die Briefe des Michael Gabras (ca.1290-nach 1350)* [WBS 10/1-2], Wien 1973, τ. Ι, 43, ἀρ. 34.

όπου αναλύονται τὰ μοτίβα καὶ οἱ λεκτικοὶ τρόποι τῶν ἐπιστολῶν (σσ. 149-157), μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὸ μοτίβο τῆς φιλίας (σσ. 159-163)⁷, καὶ ἐπιχειρεῖται νὰ ἐντοπισθοῦν στοιχεῖα ποὺ βοηθοῦν νὰ ἐρμηνευθεῖ ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Πλανούδη («ρητορεία καὶ φιλοσοφικὸς στοχασμός», σσ. 165-170). Ἀκολουθοῦν τρεῖς ἀκόμη ἐνότητες: α) συγγραφεῖς καὶ παραθέματα στὸ ἐπιστολογραφικὸ corpus (σσ. 261-285), ἡ δομὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μαξίμου Πλανούδη (σσ. 287-303) καὶ τέλος ὁ καταληκτῆριος⁸ ρυθμὸς τῶν προτάσεων (σσ. 305-308).

Συμπεράσματα καὶ εὐρετήρια (309-331) συμπληρώνουν τὴν πολυδιάστατη αὐτὴ ἀνάλυση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πλανούδη. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ στὴν μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινοῦ λογίου καὶ ἐμπλουτίζει τὴν συνεχῶς αὐξανόμενη, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, βιβλιογραφία περὶ βυζαντινῆς ἐπιστολογραφίας μὲ ἓνα ἀκόμα χρησιμὸτατο βοήθημα.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ

Ἰνστιτοῦτο Ἱστορικῶν Ἐρευνῶν / Ε.Ι.Ε.

Τομέας Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν

7. Στὴν σ. 159, σημ. 2 πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τῆς C. WHITE, *Christian Friendship in the Fourth Century*. Διορθωτέα καὶ δύο μικρὰ παροράματα στὴν σ. 287, σημ. 1: *Patriarchenurkunden* ἀντὶ *Patriarchurkunden* καὶ *Geschichtsschreibung* - *Geschichtsschreiber* ἀντὶ *Gesichtsschreibung* καὶ *Gesichtsschreiber*.

8. Ἄν καὶ ὁ τύπος ἔχει χρησιμοποιηθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Ο. ΛΑΜΠΙΑΗ, Ὁ καταληκτῆριος ρυθμὸς τῶν προτάσεων εἰς τὸ *Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος* τοῦ Βησσαρίωνος, *Βυζαντινά* 12 (1983), 225-231, προτιμότερος ὁ τύπος «καταληκτικὸς», ὀρθότερος κατὰ τὰ λεξικά.

